

Türkiye’de okullarda öğrencilerin karşılaştıkları problemler ve okul sosyal hizmeti

Problems that students faced in Turkey and school social work

Mehmet Can Aktan¹

Received Date: 19 / 10 / 2015

Accepted Date: 31 / 12 / 2015

Öz

Eğitim, yaşam boyu süregelen bir olgudur. Eğitimin, çocukluk dönemini içeren ve formel olarak sunulan basamağı okullarda yürütülmektedir. Okul çağı çocuklarının akademik başarısını ve psikososyal iyilik hallerini olumsuz etkileyen sorunlar, öğrenci problemleri olarak vuku bulmaktadır. Söz konusu çalışmada; içe dönük, dışa dönük ve sosyal olarak kategorize edilen bu sorunlara değinilmiştir. Öğrenci sorunlarıyla baş etmede sosyal hizmet mesleğine ve onun uygulama alanı olan okul sosyal hizmetinin rolüne yer verilmiştir. Bu doğrultuda, sorun-gereksinim ekseninde, Türkiye’de, okullarda sosyal hizmet müdahale ve uygulamalarının önemi ve gerekliliği belirtilmiştir. Okul sosyal hizmeti, Türkiye’de halihazırda uygulanmamakla birlikte öğrenciyi sosyal çevre ile birlikte ele alan “çevresi içinde birey” yaklaşımından hareketle, öğrencilerin yaşadıkları güçlüklerle karşı müdahaleleri içeren bir mesleğin (sosyal hizmetin) önemli bir uygulama alanıdır. ABD ve İngiltere’de yaklaşık yüz yıllık bir geçmişe sahip olan okul sosyal hizmeti, okul sistemi içerisinde öğrencinin akademik başarısını ve sosyal gelişimini hedefleyerek, sorun-gereksinim ekseninde öğrencinin iyilik hali üzerine odaklanır. Ülkemizin pek çok farklı ilinden okullarda, özellikle son zamanlarda basına da yansıyan şiddet, intihar gibi toplumsal olaylar, okul sosyal hizmetine duyulan ihtiyacı açık bir biçimde göstermektedir. Dolayısıyla, okul sosyal hizmetinin kavramsal temelini, önemini ve gerekliliğini ortaya koyacak olan bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Eğitim; öğrenci problemleri; Okul sosyal hizmeti; Çevresi içinde birey

Abstract

Education is a lifelong phenomenon. Education’s step which is formal and includes childhood is carried out at schools. Problems that affect school age children’ academic achievement and psychosocial wellbeing negatively are called student problems. In this study; introverted, extrovert and social problems are mentioned. Coping with student problems, social work and its practise field school social work’s role are mentioned. Accordingly, in line of problem-need, the importance and necessity of school social work interventions in Turkey are expressed. School social work is based on the approach “person-in-environment” which addresses student with its social environment, however it isn’t been practised yet in Turkey. School social work has almost one hundred years of its history in the USA and England. It aims students’ academic success and psychosocial development, focuses students’ wellbeing on problem-needs basis. At schools from many different region of our country, some events such as violence, suicide are being reflected in the media nowadays and they are showing the need of school social work clearly. Finally, it is believed that this study will contribute to the literature.

Keywords: Education; Student problems; School social work; Person-in-environment

1. Giriş

Bireylerin biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişmelerinde anahtar bir role sahip olan eğitim ve öğretim faaliyetleri, okul çatısı altında yürütülmektedir. Nitelikli ve fonksiyonel eğitim-öğretim

¹ Research Asst., Başkent University, ANKARA/TURKEY, mcanaktan@baskent.edu.tr

hizmetleri, öğrencilerin akademik başarısı ve psikososyal iyilik hali bakımından oldukça önemlidir. Ne var ki eğitimin sunumu ve öğretim faaliyetlerinin sürdürülmesi, her durumda beklendiği gibi işlevsel ve etkin bir biçimde uygulanamayabilmektedir. Birtakım ‘istenmeyen öğrenci davranışları’, okul içerisinde veya dışında eğitsel işleyişi aksatabilmektedir. Bu davranışlar, daha ileri boyutta “öğrenci problemleri” olarak gerek mikro düzeyde doğrudan öğrenciler açısından gerekse makro düzeyde eğitim sistemi açısından ciddi riskler ve engeller doğurmaktadır.

Sınıfın psikolojik, toplumsal ve duygusal yapısına zarar veren davranışlar, ‘istenmeyen davranışlar’ olarak nitelendirilmektedir (Sarıtaş, 2006; akt. Karahancı, 2013:27). Bu tür davranışlar doğrudan öğrenciden kaynaklanabildiği gibi aile, okul veya sosyal çevreden kaynaklı da olabilmektedir. Demirel (2011; akt. Karahancı, 2013:27), istendik davranış kazandırılmasının, istenmeyen davranışların önceden kestirilerek bunlara önlem alınması ve müdahale edilmesi ile ilgili olduğunu belirtmektedir. Çetin (2013), 37 sınıf öğretmeninin katılımı ile gerçekleştirdiği çalışmasında, öğretmenlerin gözünden istenmeyen davranışların neler olduğunu ve bu davranışlara yönelik çözüm yollarının neler olabileceğini ortaya koymuştur. Aynı çalışmada beş tip istenmeyen davranışa değinilmiş olup bunlar; saldırgan davranışlar, ahlaka aykırı davranışlar, otoriteye meydan okuma, dersi bölme ve sorumluluk almaktan kaçınmadır (Charles, 1999; akt. Çetin, 2013:256). Problemlı davranışların nedenlerine bakıldığında; ailevi sorunlar, çocukların eğitimlerine ebeveynlerin ilgisiz kalmaları, ebeveynlerin çocuklarına yönelik olumsuz tutum ve davranışları, olumsuz TV yayınları ve medyada yer alan şiddet ile aşırı kalabalık sınıflar başta gelmektedir (Balay, 2003; akt. Karahancı, 2013:39).

Öğrencilerin hem akademik başarılarını hem de iyilik durumlarını etkileyen sorunlar; içe dönük davranış problemleri, dışa dönük davranış problemleri ve sosyal problemler olarak üç kategoride ele alınabilir (Dupper, 2013). Bu çalışmada içe dönük-dışa dönük davranış problemleri birlikte, sosyal problemler ayrı olarak incelenecektir.

2. İçe dönük - dışa dönük davranış problemleri

Çocuklar okul içinde ve dışında pek çok sorunla yüzleşmekle birlikte, öğrencilerin karşılaştığı problemlere ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde; okul korkusu/fobisi, depresyon ve intihar, zorbalık-çeteleşme, şiddet başlıkları öne çıkmaktadır. Dolayısıyla aslında öğrenci başarısızlığı çözümlenmesi gereken tek mesele olmamaktadır. Hatta öğrencinin akademik başarısına odaklanması, çoğu zaman psikososyal sorunların göz ardı edilmesine yol açabilmektedir.

Cezmi Tahir Berktin, Öğrenci Problemleri adlı eserinde, problemlı çocukları “*bir parça sevgiden, bir parça güvenden ve her çocuğun en başta gelen hakkı olan bir parça mutluluktan mahrum edilmiş mutsuz çocuklar*” olarak tanımlamaktadır (Berktin, 1974:65). Tanımda, çocukların en temel gereksinimleri olan ilgi, sevgi ve güvenlik ihtiyaçlarına vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla, çocukların temel insani ihtiyaçlarının ihmal edilmesi onlarda birtakım sıkıntılar meydana getirebilmektedir. Berktin (1974:68-69), çocuğa yönelik damgalamaların çocukta meydana getirebileceği olası psikopatolojilere de dikkat çekmektedir. Yalancı, haylaz, okul kaçağı gibi etiketlemeler çocuğun hem psikososyal sağlığını etkilemekte, hem de çocuk üzerinde olumsuz izler bırakabilmektedir. Bir diğer kritik husus da öğrencilerin yüz yüze geldikleri ya da yüzleşme eğilimi gösterdikleri davranış problemlerinde, erken müdahalenin önemidir. Tıp literatüründe erken teşhisin hayat kurtarması gibi sosyal hizmet literatüründe yer alan ‘koruyucu-önleyici müdahaleler’ öğrencilerin akademik başarısı ve psikososyal iyilik hali açısından hayati öneme sahiptir.

Öğrencilerin hem derslerde başarılı olmaları hem de okul ortamında işlevsellik gösterebilmeleri, okula adaptasyonları ile yakından alakalıdır. Benzer şekilde ilkokuldan ortaokula, ortaokuldan liseye geçişte de arkadaşlardan ve öğretmenlerden ayrılmak ya da ayrılmak zorunda kalmak (taşınma vb. bir sebeple), öğrencide uyum güçlüklerine bağlı birtakım sorunlar yaratabilir (Berkтин, 1974:154). Berkтин (1974:146)'e göre, ortaokul kademesinde karşılaşılan uyumsuzluk, başarısızlık, okuldan kaçma vb. durumların temelinde, ilkokuldan ortaokula ani geçiş süreci yatmaktadır. Bu nedenle kademeler arası geçişlerde 'oryantasyon çalışmalarına' gereksinim ön plana çıkmaktadır. Bu, aynı zamanda okul sosyal servisinin çalışma konularından birini oluşturmaktadır.

Özellikle ilkokul öğrencileri için öğretmen(ler) ile ilişkiler, bazen problemlili davranışlar üzerinde etkili olabilmektedir. Benzer durum ortaokul ve lise öğrencileri için de geçerlidir. Öğretmeni ile ilişkisi olumlu olmayan, çatışan ya da öğretmenlerinden destek göremeyen çocuklarda içe dönük ve dışa dönük davranış problemlerinin gelişme olasılığı yüksek olmaktadır (Berkтин, 1974:130). Ayrıca yaşadığı güçlükleri öğretmeni ile paylaşacak zemini bulamamak da çoğu durumda öğrenciler için sıkıntı kaynağıdır. Bu tür durumlarda 'kolaylaştırıcı' rolü bulunan okul sosyal servislerine daha büyük görevler düşmektedir.

Gerek içe dönük gerekse dışa dönük olsun, öğrencilerin karşılaştıkları problemler 'biyopsikososyal odakta' değerlendirilmelidir. Bazen fizyolojik bazen de psikolojik belirtilerle kendini gösteren istenmeyen öğrenci davranışlarının sosyal boyutu da göz önüne alınmalıdır. Dolayısıyla bu davranışlarla ilgilenecek olan profesyonellerin öğrencinin yanında aileyi, okulu ve sosyal çevreyi birlikte ele almaları gerekecektir.

Öğrenciler, okul sistemi dahilinde okul korkusu ve daha ileri boyutta okul fobisi ile sıklıkla yüzleşmektedir.

2.1. Okul korkusu – okul fobisi

Özellikle okula yeni başlayan çocuklarda gözlemlenen okula yönelik korkular, pek çok durumda okul sorunlarının tetikleyicisi kabul edilmektedir. Zira okula ilişkin negatif tutum geliştiren çocukların bu algılarını tersine çevirmek çoğu durumda kolay olmamaktadır. Okul dönemi, bir şekilde çocuğun evden ve aileden yavaş yavaş bağımsızlaşmaya başladığı bir dönemdir. Ancak çoğu çocuk için bu ayrılık anları kolay baş edilen durumlar olmamaktadır.

Berkтин (1974:317), okul korkusunun daha ileri bir boyutu olan okul fobisinin bir çocuk-aile-okul problemi olduğunu söylemektedir. Morgan (akt. Berkтин, 1974:318)'a göreyse, çocuklukta pek çok korkuyu önlemenin yolu, korku nesnesinin aslında korkulacak bir şey olmadığını çocuğa kavratmaktan geçmektedir. Yine okul fobisine ilişkin önemli bir nokta da onun şartlanma yoluyla edinilmiş olduğudur (Berkтин, 1974:320). Daha somutlaştırmak gerekirse kimi zaman arkadaşlar, kimi zaman okul (öğretmen, idare), kimi zaman da ebeveynler çocuğun okula karşı fobi geliştirmesinde etken olabilmektedir. Ayrıca bir diğer kritik husus, okul fobisi-ana baba tutumları arasındaki ilişkidir. Örneğin, okul fobisi ile koruyucu ebeveyn tutum arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Aşırı koruyucu ve kollayıcı yaklaşım sergileyen ailelerin çocukları özerklik problemi yaşayabilmektedir. Sonuçta, özellikle küçük yaşlarda çocuğun okulda karşılaşılabileceği her türlü ciddi olumsuzluk, potansiyel okul korkusu/fobisi nedenidir.

İçe dönük problemler öğrenci-aile-okul ekseninde gelişmekteyken dışa dönük problemlerde çevre/arkadaş çevresi daha fazla işin içine girmektedir. Şöyle ki içe dönük sorunlar, daha birey

odaklı çözüm ve müdahaleler gerektirmekteyken zorbalık, şiddet, çeteleşme gibi dışa dönük problemlerde okul ekosistemini daha bütüncül bir biçimde ele almak gerekir.

2.2. Şiddet

Toplumsal yaşamın her alanında yansımaları bulunan şiddetin okullara sıçramış hali, okulda şiddet olarak kendini göstermektedir. Eric Debarbieux’nün ‘Okulda Şiddet’ (2006) adlı eserinde belirtildiği üzere şiddet, küresel bir tehdittir. Yani sanılanın aksine gelişmiş ülkelerde aşılmış bir mesele değildir. Hatta araştırmalar dünya genelinde şiddetin artarak devam ettiğini göstermektedir. Ülkemizde de son dönemde okullarda şiddet olayları artmakta ve sıkça basına yansımaktadır.¹ Bu olaylarda bıçak, silah ve benzeri aletler de kullanılabilenekte, bazı şiddet olayları sonucunda yaralanma ve ölümler meydana gelmektedir.

Debarbieux (2009), okullarda görülen şiddetin tanımlanmasında sorunun hem fail, hem de mağdur açısından görünümüne ve ifadesine dikkat çekmektedir. Buna göre şiddet uygulayan ve şiddete maruz kalanlar açısından okulda şiddet şu şekilde tanımlanmaktadır (Vettenburg, 1998; akt. Debarbieux, 2009:113):

“Fail açısından okulda şiddet; okul içinde ya da çevresinde etkin olan ya da okul eşyalarına zarar vermeyi amaçlayan kişilere acı, fiziksel ya da ruhsal zarar veren etkinliklerin ve eylemlerin toplamıdır. Mağdur açısından okulda şiddet ise bir okul mensubunun (öğretmen, öğrenci, eğitim personeli, veli ya da ziyaretçi) taciz ya da tehdit edildiği, saldırıya uğradığı veya bu topluluk içinde yer alan başka biri ya da okulda etkinliklerde bulunan topluluk tarafından kişisel mallarına zarar verildiği durumlardır.”

Amerikan Psikiyatri Birliği ise şiddeti; “*bireyin yaşıyla ilgili olarak başkalarının temel haklarının ya da normlarının ve sosyal kurallarının hiçe sayıldığı yinelenen ve kalıcı tüm davranışlar*” (Debarbieux, 2009:114) olarak tanımlamaktadır.

Okulda şiddet ile suç unsuru sayılan davranışlar arasında sıkı bir bağlantı bulunmaktadır.

Şiddetin kendisinde olduğu gibi suç sayılabilecek davranışlarda da biyolojik, psikolojik, çevresel ve toplumsal etmenler birlikte rol oynayabilmektedir. Benzer şekilde şiddete dayalı suç davranışları ile sosyal öğrenme arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Aileden öğrenilen ve aktarılan saldırgan davranışlar bunun en bariz örneğidir (Ögel, Tarı ve Eke, 2005:9-10). Depresyon, madde kullanımı gibi içsel ve sosyal sorunların da çocukları şiddete ve suça yönelmeye itebilen bir etken olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla şiddet, çok boyutlu bir olgudur.

2.3. Çeteleşme

Öğrencilerin dışa dönük yaşadıkları problemler bağlamında ele alınabilecek olan çeteleşme, akranlar arası gruplaşmalardan farklılık göstermektedir. İlk, orta ve/veya liseye göre farklı kademelerde öğrenciler kendi içerisinde çeşitli gruplara, kliklere ayrılabilir. İlgi alanlarına ve etkileşim süreçlerine göre farklılık gösterebilen bu gruplaşmalar, çetelere dönüşmeye başladığında tehlike arz etmektedir. Çeteleşmenin ağırlıklı olarak görüldüğü eğitim kademesi lise, yaş grubu ise ergenlik dönemidir. Çete üyesi ergenlerin, çete üyesi olmayanlara nazaran daha ciddi ve şiddet içerikli suçlar işlediklerine dair veriler mevcuttur (Ögel ve diğ., 2005:49). Ögel ve Arkadaşları (2005; 49-50), çete oluşumunda risk faktörleri olarak akran etkileşimini, aileyi, okulu

¹ <http://www.milliyet.com.tr/bicakli-dehsetin-yasandigi-okulda-ogrenciler-bursa-yerelhaber-697229/> Erişim Tarihi: 10.11.2015

ve çevreyi tanımlamışlardır. Örneğin çeteleşme, aile ile arkadaşlar arasında bir fonksiyon üstlenmektedir. Şöyle ki evde eksikliği çekilen aile tablosunun (temelde aidiyet duygusunun) boşluğunu kapatmak için genç, çete grubuna sığınabilmektedir. Bu tür oluşumlara mensup olan gençlerin benzer sorunlardan muzdarip olmaları kuvvetle muhtemeldir. Bazı durumlarda ise kendileri çete olan ebeveynlerden söz edilebilir. Yapılan araştırmalara göre (Ögel ve arkadaşları, 2005:50), eğitim beklentileri düşük olan çocukların çeteleşme riski yüksek olmaktadır. Benzer şekilde ailelerin çocuklarından akademik beklentilerinin düşüklüğü de çocukları çeteleşmeye iten bir unsurdur. Son tahlilde, sorunun temelinde bir anlamda ‘sahipsiz bırakılma’ ve ‘amaçsız/hedefsiz kalma’ vardır. Çeteleşme devamsızlık, okuldan uzaklaşma ve okul terki gibi sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Sonuç itibarıyla çeteler arası gruplaşmalar, gençlerin güvenlik, korunma ve sosyalleşme gereksinimlerinin gerektiği gibi karşılanamamasından ileri gelen bir olgudur.

2.4. Zorbalık

Öğrenciler üzerinde yıkıcı etkileri bulunan sorunlardan bir diğeri de zorbalıktır. Şiddet ve çeteleşmeye benzer neden-sonuç ilişkilerine sahip olup bu sorunlar da aslında birbiriyle bağlantılıdır. Zorbalık, genç şiddetinin en yaygın ve ciddi anti sosyal davranışlara yol açan bir formu olup 2002 tarihli bir araştırma (Smokowski ve Kopasz, 2005:101-102), zorbalık ile şiddet arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Zorbalık mağdurlarının üçte biri saldırgan davranışlara sahip olmakta ve silah taşıma, alkol kullanımı, kavga gibi saldırgan davranışlar sergilemektedir. Atik, Özmen ve Kemer (2012:195)’in belirttiği gibi zorbalık, okul ortamlarında öğrenciler, ebeveynler, eğitimciler ve ruh sağlığı profesyonelleri için ciddi konulardan biri haline gelmiştir. Buna göre zorbalık, “bir veya birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür” (Gökler, 2009). Yetişkin yaşama aktarılması riskine sahip bir sorun olan zorbalık, çeşitli psikososyal etkiler bırakabilmektedir.

Olweus (1999; akt. Gökler, 2009:513)’a göre saldırganlık içeren davranışların zorbalık sayılabilmesi için; ‘eşit olmayan güç ilişkisi barındırması’, ‘süreklilik’ ve ‘kasıt’ içermesi gerekmektedir.

Zorbalığa ilişkin bazı nedenlere bakıldığında (Gökler, 2009:532); popüler olma, kendini kabul ettirme, sorun çözme ve empati becerilerinden yoksun olma, kaygı, fiziksel ceza kullanan aile geçmişine sahip olma vb. başlıklar ön plana çıkmaktadır. Okul/akran zorbalığı türleri dört ana başlık etrafında toplanabilir. Bunlar (Beale, 2001; akt. Gökler, 2009:519):

- Fiziksel Zorbalık
- Sözel Zorbalık
- İlişkisel Zorbalık
- Tepkisel Zorbalık

Belli başlı zorbalık davranışları; lakap takma, fiziksel saldırı, korkutma, hırsızlık, vandalizm, iftira atma, dışlama, alay etme vb. şeklinde örneklendirilebilir (Smokowski ve Kopasz, 2005:101).

Pişkin (2005; akt. Atik ve diğ., 2012:515)’in, zorbalık problemine ilişkin yaptığı taramalar doğrultusunda Türkiye’de, okullarda bu sorunun görülme sıklığı %11 ila %50 arasında değişmektedir. Atik ve Arkadaşları, 2012 tarihli, 14-19 yaş arası toplam 389 öğrencinin katıldığı bir araştırma yürütmüşlerdir. Araştırma sonuçları uyarınca; öğrencilerin %8’i zorba, %19.8’i mağdur,

%7.7’i zorba/mağdur, %64.5’i ise dahil olmayan şekilde dağılım göstermiştir. Akran ilişkilerinin sosyalleşme adına önemli olması bakımından akran zorbalığı vb. davranışlar, sosyal gelişimi engelleyici bir faktördür. Ayrıca fiziksel istismar ve olumsuz ana-baba tutumlarının (otoriter veya tersine serbest tutum gibi) zorbalık davranışını yordadığı, literatürde desteklenmektedir (Kurnaz ve Kapçı, 2013:320-322).

3. Sosyal problemler

Öğrencilerin okul ekosisteminde yüzleştikleri daha eklettik sorunlar, sosyal problemlerdir. Devamsızlık, bu sorunların en masum ve önlenebilir formu olarak görülmekle birlikte önleme yoluna gidilmediğinde okuldan kaçmalara ve hatta okul terklerine kadar gidebilir. Bunların yanı sıra madde bağımlılığı ve ergen hamileliği de gençlerin maruz kaldıkları psikososyal sorunlar arasındadır.

3.1. Okulu bırakma/okul terki

Okulu bırakma, “okula devam eden öğrencinin değişik olumsuz nedenlerden ötürü içinde bulunduğu eğitim basamağını tamamlayamaması” biçiminde tanımlanmaktadır (Dekkers ve Claassen, 2001; akt. Şimşek ve Şahin, 2012:43). Daha ilkökul çağındayken bazı akademik ve sosyal göstergeler, ileride çözümü daha güç sorunların habercisi olabilir (Rumberger, 2011:47-48). Bu doğrultuda Şimşek ve Şahin (2012:42)’in de ifade ettiği gibi okulu bırakma, anlık bir karar olmayıp çeşitli faktörlerle ortaya çıkan çok boyutlu, psikososyal bir sorundur, yani aslında bir sürecin ürünüdür.

Okulu bırakma davranışına etki eden belli başlı faktörler olarak; kişisel (öğrenci kaynaklı), yapısal (okul kaynaklı) ve çevresel (aile ve sosyal çevre kaynaklı) etkenler gösterilmektedir (Şimşek ve Şahin, 2012:44-47). Bu bağlamda merkezinde öğrencinin yer aldığı bu sorun, aile-okul-çevre etkileşiminin bir bütün olarak yordadığı ekolojik bir zemine oturmaktadır (Rumberger, 2011:143; Yorğun, 2014:14). Goldsmith ve Wang (1999; akt. Yorğun, 2014:14); tek ebeveynlilik, düşük sosyoekonomik düzey, ebeveynin düşük eğitim düzeyi, cinsiyet ve sınıf tekrarı gibi faktörleri, okul ortamının yanı sıra okul terkini yordayan ailevi ve sosyal faktörler olarak belirtmektedir. Konu dahilinde aile ve sosyal çevrenin önemine değinen Hupfeld (2007; akt. Şimşek ve Şahin, 2012:47), aile içindeki rollere işaret etmektedir. Çocuğun anne-baba rolü üstlenmesi veya çalışması neticesinde ebeveyn rolü üstlenmesi gibi zorunlu terk faktörleri de dikkate değerdir.

Tıpkı nedenlerinde olduğu gibi okul bırakmanın sonuç bağlamında da bireysel ve sosyal birtakım çıktıkları mevcuttur. Bireysel boyutta (Rumberger, 2011:86-87); örneğin, okulu bırakmış çocuklar eğitim düzeyi yüksek olanlara kıyasla daha düşük getirili işlerde çalışmaktadırlar. Yine daha yoksul bir yaşama meyillidirler ve sosyal yardımlara daha fazla gereksinim duyarlar. Suça karışma, tutuklanma, hapis, yetersiz sağlık bakımı ile düşük siyasi katılım diğer bireysel handikaplardır. Sosyal yönden (Rumberger, 2011:130) ise madde kullanımı, genç hamileliği ve daha kriminal boyutta hırsızlık, kundakçılık, soygun, taciz, aile içi şiddet, cinayet gibi olaylara sebebiyet verebilirler.

Şimşek ve Şahin (2012), ortaokul öğrencilerinin okulu bırakma eğilimi ve nedenleri üzerine Şanlıurfa ilinde bir araştırma yürütmüşlerdir. 900 öğrencinin katılımı sağlanarak yapılan araştırma sonucunda öğrenciler arasında %16,1 oranında okulu bırakma eğilimi saptanmıştır. Aynı araştırmada sosyal çevre açısından; dışlanma, devamsızlık potansiyeli yüksek ve akademik başarısı düşük arkadaş çevresine sahip olmak gibi olumsuzluklar, okul bırakma riskini artırıcı etmenler olarak ön plana çıkmıştır. Araştırmanın sonuçları uyarınca; okulda şiddet ve zorbalık ile okulu

birakma arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Bir başka sonuç ise aile baskısının okul terkine yol açabildiğidir (Şimşek ve Şahin, 2012:66-68).

Ülkemizde yakın dönemde okul terkini önlemeye yönelik birtakım çalışmalar/projeler de olmuştur. Haydi Kızlar Okula, Baba Beni Okula Gönder, Yetiştirici Sınıf Uygulaması ve Şartlı Nakit Transferi gibi uygulamalar bunların başlıcalarıdır (Yorğun, 2014:11). Lise düzeyinde okul terkini önlemeye yönelik çalışmalar ise daha nadirdir. Zorunlu eğitim yaşının yükseltilmesi ve ilköğretimde okullaşmanın artması önemli bir adım olmakla birlikte, zorunlu eğitim kapsamına giren liselerde okullaşmanın %76 düzeylerinde olması, bu kademedeki daha yüksek seviyelerde okul terki riskini gündeme getirmektedir. Dolayısıyla okul sosyal hizmetinin başlatılması ve uygulamaların yaygınlaştırılması, okulu bırakma/okul terkinin önlenmesine yönelik önemli ve gerekli bir adım olacaktır.

4. Okul sosyal hizmeti

Okul sosyal hizmeti, Türkiye’de halihazırda uygulanmamakla birlikte öğrenciyi sosyal çevre ile birlikte ele alan “çevresi içinde birey” yaklaşımından hareketle, öğrencilerin yaşadıkları güçlüklerle karşı müdahaleleri içeren bir mesleğin (sosyal hizmetin) önemli bir uygulama alanıdır. ABD ve İngiltere’de yaklaşık yüz yıllık bir geçmişe sahip olan okul sosyal hizmeti, okul sistemi içerisinde öğrencinin akademik başarısını ve sosyal gelişimini hedefleyerek, sorun-gereksinim ekseninde öğrencinin iyilik hali üzerine odaklanır. Ülkemizin pek çok farklı ilinden okullarda, özellikle son zamanlarda basına da yansıyan şiddet, intihar gibi toplumsal olaylar, okul sosyal hizmetine duyulan ihtiyacı açık bir biçimde göstermektedir. Okul sosyal hizmetine ilişkin kapsamlı bir tanımlama şu şekilde yapılmıştır (Duman, 2000:35; Duman, 2001:94):

“Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin içinde buldukları gelişim dönemini, aile koşullarını esas alarak çocuk ve gençlerin yaşadıkları çeşitli sorunların çözümü, ihtiyaç duyulan hizmetlerden yararlanmaları ve böylece eğitim etkinliklerini başarılı bir şekilde sürdürebilecekleri bir duruma gelmelerini sağlama gibi birçok hizmeti yürütmek üzere okullarda yer alan, sosyal hizmetin mesleki uygulama alanlarından biridir.”

Özbesler ve Duyan (2009:22), okul ortamlarında sosyal hizmetin akademik ve sosyal olmak üzere iki temel fonksiyonuna işaret etmektedir. Akademik yönden, okula devamlılığın sağlanması ve ders başarısı; sosyal yönden ise ekonomik sorunlar, çeteleşme, ihmal/istismar, madde kullanımı, şiddet vb. problemler ile baş edilmesi hedeflenmektedir. Daha geniş bağlamda okul sosyal hizmet uzmanlarının 7 rol/göreve sahip olduğu belirtilmektedir. Bunlar (Özbesler ve Duyan, 2009:23-24):

- Öğrencinin Gereksinimlerini Değerlendirme
- Program Planlama ve Değerlendirme
- Direkt Hizmet Etme
- Savunuculuk
- Konsültasyon/Liyezon
- Koordinasyon ve İşbirliği
- Yönetim/Organizasyon

5. Sonuç

Bireysel ve toplumsal gelişme ile kalkınmanın itici gücü eğitimidir. Eğitimin sağlıklı bir temele oturması, hem sistemin işlerliği ve dolayısıyla öğrencinin akademik başarısı hem de çocuğun psikososyal iyilik hali açısından gerekli ve önemlidir. Ne var ki çoğu durumda eğitim sisteminde yaşanan aksaklıklar, eğitim kalitesini bozmakla birlikte öğrencilerin iyilik halini de olumsuz etkilemektedir. Ortaya çıkan aksaklıkların eğitim alanına yansımalarından biri de öğrencilerin okullarda karşılaştıkları problemler olmaktadır. Okul sisteminde görülen istenmeyen davranışlar, bir takım bireysel veya kişilerarası çatışmalara sebebiyet vermektedir. Okul sorunları, daha kolay ele alınabilecek güçlüklerden çözümü güç ve çok boyutlu problemlere dek geniş bir yelpazede kendini göstermektedir. Çalışmada değinildiği üzere içe dönük, dışa dönük ve sosyal problemler olarak kategorize edilebilen okul sorunları, birbiriyle etkileşim halinde olan ve bazen de birbirinin tetikleyicisi konumundaki kompleks meselelerdir. Bu nedenle çözüm noktasında çok yönlü ele alınmaları gerekmektedir.

Çalışmada değinilen, sosyal hizmet mesleğinin bir uygulama alanı olan okul sosyal hizmeti, okullarda öğrencilerin maruz kaldıkları problemlerin ele alınması ve bunlarla baş edilmesi noktasında bir misyon sahibidir. Sosyal hizmet, ontolojisi gereği bireyi çevresi içinde ele alan ‘ekolojik bir yaklaşım’ sergiler. Sorunların doğası göz önüne alındığında, okul sosyal hizmeti bu yönüyle “yaraya merhem” niteliğindedir. Ancak okul sosyal hizmetinin ülkemizde halihazırda uygulanmadığı göz önüne alındığında, sosyal hizmetin ‘iyileştirici’ etkisinden bahsetmek mümkün değildir. Ayrıca sosyal hizmetin multidisipliner bir bilim olması, diğer bilim dalları ve meslekler ile işbirliği fırsatı sunmaktadır. Yani, okul sosyal hizmeti, okulda ekip çalışmasını öngörmektedir. Benzer şekilde okul sorunlarının ele alınması ve bunlarla baş edilebilmesi için birden fazla disipline gereksinim duyulması da okul sosyal hizmetinin önemini ve gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Son tahlilde; okul sisteminde öğrencilerin yaşadığı sorunlara eğilen ve okul sosyal hizmetinin kavramsal temelini, önemini ve gerekliliğini ortaya koyan bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Atik, G., Özmen, O. ve Kemer, G. (2012). Zorbalık ve Boyun Eğme Davranışı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 45(1), 191-208.
- Berklin, C. T. (1974). *Öğrenci Problemleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çetin, B. (2013). Sınıfta İstenmeyen Öğrenci Davranışlarıyla İlgili Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 255-269.
- Debarbieux, E. (2009). *Okulda Şiddet: Küresel Bir Tehdit*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Duman, N. (2000). *Ankara Liselerinde Çeteye Katılma Potansiyeli Olan Öğrenci Grupları ve Okul Sosyal Hizmeti*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duman, N. (2001). Türkiye İçin Yeni Bir Sosyal Hizmet Alanı Olan Okul Sosyal Hizmetinin Kapsamı ve Sosyal Mesleği İçindeki Yeri. A.M. Aktaş, (Ed.), *Prof. Dr. Nihal Turan’a Armağan: Sosyal Hizmette Yeni Yaklaşımlar ve Sorun Alanları* içinde (91-102). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını.
- Dupper, D. (2013). *Okul Sosyal Hizmeti: Etkin Uygulamalar İçin Beceri ve Müdahaleler*. (Y.Özkan ve E.G. Çifci, Çev.). İstanbul: Kapital Yayınevi.

- Gökler, R. (2009). Okullarda Akran Zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2). 511-537.
- Karahancı, E. (2013). *Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Tepkilerinin Nitel Bir Analizi: Kars İli İlköğretim Okulları Örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurnaz, A. ve Kapçı, E. G. (2013). Akran Saldırıcılığı ve Mağduriyetinin Psikososyal Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 46(1), 317-342.
- Ögel, K., Tari, I. ve Eke, C.Y. (2006). *Okullarda Suç ve Şiddeti Önleme*. İstanbul: Yeniden Yayınları.
- Özbesler, C. ve Duyan, V. (2009). Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 34(154), 17-25.
- Rumberger, R. W. (2011). *Dropping Out: Why Students Drop Out of High School and What Can Be Done About It*. Harvard: Harvard University Press.
- Smokowski, P. R. ve Kopasz, K. H. (2005). Bullying in School: An Overview of Types, Effects, Family Characteristics and Intervention Strategies. *Children and Schools*, 27(2), 101-110.,
- Şimşek, H. ve Şahin, S. (2012). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Okulu Bırakma Eğilimi ve Nedenleri (Şanlıurfa İli Örneği). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 41-72.
- Yorğun, A. (2014). *Lise Öğrencilerinde Okul Terki Riskinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Extended abstract in English

Introduction

Education is a basic element upon person’s mental, physical, social development and also key of social development. Education is one of the most invented and quoted sources for governments. But, regarding education there are some difficulties and problems. Especially, problems that students faced in basic education and secondary education are resistances in front of the education.

In Turkey, compulsory education had been raised to 8 years in 1997 and later it was raised to 12 years with 4+4+4 application. As 2015-2016 school years, at first and second grade education, there are approximately 18 million students in Turkey. Compulsory education politics that aim to promoting school attendance are promoting quantitative improvements in terms of school attendance but there can be some issues from the qualitative aspects. Problems students faced inside and outside the school are main issues we face and deal with. More concretely; psychosocial problems like school phobia, absenteeism, truancy, bullying, violence, mental problems (such as depression, suicide), substance abuse are increasing at secondary and high schools. These kinds of problems affect badly student’s academic achievement and play preventive role on student’s growth and socialisation. Besides, teacher and families are spending too much time and effort about these issues.

Introverted-extrovert behaviour problems

Children face many problems inside and outside the school. Considering studies about student problems; some topics like school phobia, depression, suicide, bullying etc. are coming forward. So that, student failure actually is not the only issue to be solved. Even, focussing student’s academic achievement only, may cause to be ignored of psychosocial problems, most of the time.

Main introverted and extrovert behaviour problems that students faced in school ecosystem are (Dupper, 2013):

- School phobia
- Violence
- Gangs
- Bullying (Peer Bullying)

While introverted behaviour problems occurring in the context of student-family-school, friends and social environment have much more effect on extrovert problems. Therefore, introverted problems require more people-oriented solutions and interventions; on the other hand, extrovert problems such as bullying, violence, gangs require holistic approach.

Considering some reasons of bullying are (Gökler, 2009:532); the desire to be popular, to impose itself, lack of problem solving and empathy skills, anxiety, punitive family etc. School/peer bullying types can be divided into four titles. These are (Beale, 2001; Gökler, 2009:519):

- Physical Bullying
- Verbal Bullying
- Relational Bullying
- Reactive Bullying

Social behaviour problems

Social behaviour problems are more eclectic problems that students faced in the school ecosystem. Absenteeism seems as the most innocent and preventive form of these kind of problems but it may cause to school drop outs if it is not prevented. Additionally, drug abuse and adolescent pregnancy are also psychosocial problems that teenagers face with.

School social work

School social work is based on the approach “person-in-environment” which addresses student with its social environment, however it isn’t been practised yet in Turkey. School social work has almost one hundred years of its history in the USA and England. It aims students’ academic success and psychosocial development, focuses students’ wellbeing on problem-needs basis. At schools from many different region of Turkey, some events such as violence, suicide are being reflected in the media nowadays and they are showing the need of school social work clearly.

Özbesler and Duyan (2009:22) points out two main functions of social work in school settings which are academic and social. Academically, providing school attendance and academic achievement; socially, coping with economic problems, gangs, neglect-abuse, substance abuse, violence etc. are aimed. In the wider context, school social workers have 7 specific roles/tasks. These are (Özbesler and Duyan, 2009:23-24):

- Assessing Student’s Needs
- Program Planning and Evaluation
- Providing Direct Service
- Advocacy
- Consultation/Liaison
- Coordination and Collaboration
- Management/Organisation

Conclusion

School problems, as they mentioned introverted, extrovert and social in the study, are in interaction with each other. That means this is a complex issue; so, these problems should be addressed multidimensional for the solution.

School social work as a practise field of social work profession, which is mentioned in this study, has a mission upon student problems and their solutions. In accordance with its nature, social work has a ecological approach which is based on the ‘person-in-environment’ perspective. Because of its multidisciplinary structure, social work provides collaboration opportunity with other disciplines and professions. So, school social work stipulates ‘teamwork’ at school. Similarly, the necessity of more than one disciplines to handle and cope with student problems exposes the requirement and importance of school social work. In the final analysis, it is believed that this study, which emphasizes students’ problems in school settings and examines school social work’s conceptual framework, importance and necessity, will contribute to the academic literature.